

## **AZƏRBAYCAN MƏDƏNİYYƏTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN SİYASİ BAXIŞLARI MÜSTƏVİSİNDƏ**

**Açar sözlər:** Azərbaycan mədəniyyəti, xalqa aşiq, müdrik rəhbər, siyasi mədəniyyət, milli-mənəvi dəyərlər

XX əsrin 60-cı illərinin sonlarından başlayaraq xalqımızın siyasi, ictimai, təsərrüfat, mədəni, mənəvi və ədəbi həyatında nəzərəcarpacaq iz qoymuş Heydər Əlirza oğlu Əliyevin bu ilin may ayında anadan olmasının 100 illiyi tamam olur. Heydər Əliyevin hələ 1969-cu ildə Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi vəzifəsinə seçildiyi dövrdən respublikamızın xeyli sferalarında canlanma baş vermişdir. Təbii ki, keçən müddət ərzində böyük rəhbərin həyata keçirdiyi işlərin geniş mənzərəsi Azərbaycan alimləri, tədqiqatçıları, tarixçiləri, ədəbiyyat xadimləri və başqaları tərəfindən yaradılmaqla haqqında saysız-hesabsız yazılar dərc olunmuş, kitablar nəşr etdirilmişdir. Onların adlarını dilə gətirməyə bəlkə bir kitabın həcmi belə kifayət etməzdi. Odur ki, biz onlar haqqında ümumi şəkildə danışmağı qarşıya məqsəd qoymuruq. Buna görə də biz burada Heydər Əliyevin sırf mədəniyyətimizin inkişafına verdiyi töhfələrdən bəhs etməyi zəruri hesab edirik. Bu müstəvidə Rusiyada yaşayıb-yaradan, Heydər Əliyevin yaradıcılıq, quruculuq fəaliyyətinə ayrıca epik poema həsr etmiş Mirkazım Heydərov özünün on fəsildən ibarət “Heydər dahiliyi” (6, 258) əsərində onun haqqında ağız dolusu danışır, ulu öndərin hansı oddan-alovdan keçərək Azərbaycanımıza xilaskarlıq etdiyini dilə gətirmişdir. Azərbaycanın keçmişindən Nizami dövründən başlayaraq onun bütün fəaliyyətini oxucunun gözü qarşısında canlandıran müəllif əsərin ümumi ritmikasında, məzmun kontekstində başımıza gətirilmiş çoxsaylı bələklərimizdən bəhs etməklə Şuşamızın, Laçınımızın, Kəlbəcərimizin ağrıları, Naxçıvanın vəziyyətini göz önündə sanki film titrlərində olduğu kimi nümayiş etdirir. Lakin bütün əsərin ideyası, struktur-kompozisiya ünsürləri məhz Heydər Əliyev şəxsiyyəti üzərində qurulur. Burada irili-xırdalı bütün nə varsa, hamısı Heydər Əliyevlə nəfəs alır, ondan qidalanır. Poemanın lirik və siyasi qəhrəmanı Heydər Əliyev əksər keyfiyyətlərini nümayiş etdirməklə nümunə olaraq özünün əzəmətinə, vüqarına və mənəvi keyfiyyətləri ilə oxucunu öz təsiri altında saxlayır. Kitabın nəşrinə öz söz yazmış H.Həşimlinin qeydləri sanki onun leytmotivini mahiyyəti ilə anladığından yığcam “Heydər dahiliyi” poeması haqqında” məqalədə dürüst ifadələrlə H.Əliyevin siyasi-mənəvi şəxsiyyəti üzərində gəzişmələr apararaq yazır: “Rəhbər, ruhlandırıcı və bütün uğurlarımızın qaranlıq-siyasi, iqtisadi, sosial-mədəni yüksəlişimizin istiqamətvericisi olan Heydər Əliyev adını öz Vətəninə və xalqının ürəyinə yazdırmaqla xeyli problemlərin yontəmini tapa bilmişdir.

Mirkazım Seyidovun “lirik-fəlsəfi” planda qələmə aldığı “Heydər dahiliyi” poemasında ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin müdrikliyi, qətiyyətliyi, təfəkkürünün genişliyi öz əksini tapmışdır. Parlaq poetik bir dildə dahi rəhbərin fəaliyyətinin ən gərgin dövrü də onun xalqa inamının ifadəsi ilə parlaq poetik bir dildə qələmə alınmışdır (3, s.6). Nəinki haqqında bəhs etdiyimiz, həm də digər mənbələrdə Heydər Əliyevin Azərbaycana, azərbaycançılığa və onun bütün sferalarına canla-başla xidmətindən bəhs edilir. Ulu öndərin 100 illik yubileyi ilə bağlı bu məqaləni qələmə alarkən onunla bağlı çoxsaylı əsərlərə, məqalə və materiallara müraciət etdik. Gördük ki, onlardan hər birində bu müdrik dövlət başçısının əməllərinin görümlü təhlillərinin verilməsinə daha çox can atılmazdır. Məsələn, onlardan birində Gülşən Əliyeva-Kəngərlinin “Heydər Əliyevin mədəniyyət konsepsiyası” adlı məqaləsində ulu öndərin mədəniyyətimizə verdiyi dəyər bütün tərəfləri ilə ortaya qoyulur. Məqalənin ciddi məqsədi olduğundan müəllif burada Heydər Əliyevin çıxışlarından yığcam və hədəfə tuşlanan fraqmentlər gətirməklə onun nə qədər uzaqgörən azərbaycanlı olduğunu konkret nümunələrə söykənməklə göstərir. “Xalqımız qədim xalqdır, böyük

## Heydər Əliyev və mədəniyyət siyasəti

mədəniyyətə malik olan xalqdır. Bu mədəniyyətimizi, onun qədimliyini, dünya miqyasında böyük şöhrətə malik olduğunu nə qədər xalqımıza dərinlən çatdırırsak, bir o qədər də xalqımızın həqiqi vətənpərvərlik hissini, azərbaycançılıq hissini yüksəldirik” (2, s.25). Məqalə müəllifinin belə bir fikri ilə də rastlaşırıq ki, Heydər Əliyevin özü bir incəsənət vurğunu, mədəniyyət aşığı olduğundan bu böyük şəxsiyyət uzun, şərəfli, çətin həyat yolunun hər bir mərhələsində yalnız mədəniyyətlə, onun nümunələri ilə sadəcə yaxından maraqlanmamış, həm də mədəniyyətin qüdrətli hamisi və müdafiəçisi kimi çıxış etmişdir (2, s.25).

Heydər Əliyev mədəniyyət məfhumunun və ona xidməti lokal çərçivədə nəzərdən keçirmirdi. Ona bu anlayışın əsas elementlərinin hamısını daxil edirdi. Daha doğrusu, Azərbaycan xalqının mənəvi mədəniyyətinin bütün sahələri – ədəbiyyat, mədəni-mənəvi irs, folklor, epos, etnoqrafiya, poeziya, nəsr, dramaturgiya, teatr, rəssamlıq, memarlıq, heykəltəraşlıq, musiqi, incəsənət, tarix, dil məsələləri və digər çoxsaylı sahələr onun nəzər diqqətindən kənarda qalmamışdır.

Heydər Əliyev yaxşı təsəvvür edirdi ki, xalqın milli mental dəyərlərinə, keçmişinə, adət-ənənələrinə biganəliklə yanaşmaq onların gələcək nəsillərə çatdırılmasına sayğısız yanaşmaq böyüməkdə olan nəslin formalaşmasına heç bir pozitiv irəliləyiş vəd edə bilməz. Odur ki, hakimiyyətə gəldiyi ilk dövrdən o, ictimai həyatın çeşidli sahələrinə dair orijinal və gərəkli ideyalar müəllifi kimi daxil olmuşdur: “Ulu öndər xalqda milli həysiyyəti gücləndirmək, onu öz şanlı keçmişinə, soy-kökünə qaytarmaq, habelə zəngin bədii irsini, mədəniyyətini, incəsənətini, adət-ənənələrini yaşatmaq, ana dilini inkişaf etdirmək üçün bir sıra aşkar-gizli tədbirlər həyata keçirmişdir” (4, s.7). Təkcə onu demək kifayətdir ki, Heydər Əliyev ikinci dəfə hakimiyyətə qayıtdığı dövrdə mədəniyyət sahəsində aparılacaq işlərin həyata keçirilməsi istiqamətində bir sıra zəruri qanunların (“Mədəniyyət haqqında”, “Tarix və mədəniyyət abidələrinin qorunması haqqında”, “Nəşriyyat işi haqqında”, “Muzeylər haqqında”, “Turizm haqqında”, “Arxiv fondu haqqında”, “Memarlıq fəaliyyəti haqqında” və s.) qəbul edilməsi, Azərbaycan təhsil sistemi və səhiyyə sahəsində dəyişikliklərin aparılması ilə bağlı həyata keçirilən tədbirlər və yeniliklər də məhz Heydər Əliyevin həmin sahələrə göstərdiyi qayğı ilə bağlı olduğu etiraf edilməlidir. N.Ələkbərova yazır: “... mədəniyyət siyasətinin həyata keçirilməsinin ən əsas vasitələrindən biri olan hüquqi cəhətdən mükəmməl, dünya standartlarını və milli özəllikləri nəzərə alan qanunların hazırlanmasına ciddi diqqət yetirilmişdir” (1, s.8). Məhz yuxarıda adlarını sadaladığımız qanunlar H.Əliyev tərəfindən təsdiqləndikdən sonra mədəniyyət sahəsinə daha ardıcıl diqqət yetirilmişdir. Eyni zamanda Azərbaycanın mədəniyyət sferasını çevrələyən bir sıra beynəlxalq konvensiyalara, “Silahlı münaqişələr zamanı mədəni və təbii irsin qorunması haqqında” “Arxeoloji irsin qorunması haqqında” kimi konvensiyalara qoşulmuşdur.

Bütün bunlarla yanaşı, H.Əliyev mədəniyyətin şah damarını təşkil edən ədəbiyyat xadimlərinin (C.Cabbarlı, M.Dilbazi, S.Vurğun, S.Rəhimov, İ.Əfəndiyev, M.İbrahimov, Qabil, Nəbi Xəzri, İ.Qasimov, Y.Səmədoğlu, Anar, X.R.Ulutürk, Elçin, M.Araz, Şəhriyar, B.Azəroğlu, İ.Hüseynov, T.Bayram, Ü.Hacıbəyli, C.Məmmədquluzadə, H.Cavid və başqalarının yaradıcılığı ilə bağlı fikirlər söyləmiş) yaradıcılıq gecələrini keçmişdir (5, s.125-393). Ümumiyyətlə nəzər saldıqda görürük ki, Heydər Əliyevin mədəniyyət siyasəti milli-mədəni sərvətlərin qorunub saxlanması, həm də respublikamızın dünya birliyinə inteqrasiya olunması, mədəniyyətimizin dünya ölkələrinin mədəniyyətinə daxil olması və onun bəşər mədəniyyətinin tərkib hissəsi kimi qəbul edilməsi üçün münbit zəmin hazırlamağa istiqamətlənmişdir.

Heydər Əliyev daim milli mədəniyyət nümunələrimizin təbliğini diqqət mərkəzində saxlamaqla, həm də mədəniyyət elementlərini dünya ilə dil tapmağın ən sınaqmış və optimal yollarından biri kimi nəzərdən keçirir, mədəni dəyərlərin qarşılıqlı dərkini və təbliğini əsas götürürdü. Bu mənada xarici ölkələrdə keçirilən Azərbaycan mədəniyyəti və incəsənəti günləri, eyni zamanda Azərbaycanda keçirilən belə tədbirlər mədəniyyətlərarası dialoqun inkişafına çox gözəl yol açdı. Heydər Əliyev mədəniyyətimizin əksər tərəflərini nəzərdən qaçırmadığı kimi, Azərbaycan mədəniyyətinin mühüm tərkib hissəsi olan kinematografiyamız da Ulu öndərin fəaliyyətini nəzər-diqqətdən kənarda qoymurdu. Bu baxımdan onunla bağlı ekran həyatı görənlər “Əsil məhəbbət haqqında”, “General”, “Birinci”, “Moskva Kreml”, “Lider”, “Tale”, “Bir həsədin tarixi”,

### **Heydər Əliyev və mədəniyyət siyasəti**

“Professional”, “Patriot”, “Xüsusi təyinat” və s. kimi filmlər böyük siyasi liderin həyat və fəaliyyətinin olduqca görümlü versiyası kimi ortaya çıxmışdır.

Böyük Öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü, yaradıcı rəhbərliyi və iştirakı ilə Azərbaycan xalqının həyatında və tarixində böyük rol oynamış görkəmli şəxsiyyətlərə aid monumental sənət əsərləri yaradılmış, abidələr ucaldılmışdır. Bu abidələr Azərbaycanın görkəmli söz-sənət adamlarının, tarixi şəxsiyyətlərinin xatirəsini əbədləşdirməklə yanaşı, mükəmməl sənət nümunələri kimi mədəniyyət xəzinəmizə daxil olmuşdur” (8).

Heydər Əliyev heç də təsadüfən aşağıdakı fikirləri dilə gətirmirdi: “Xalq bir çox xüsusiyyətləri ilə tanınır, sayılır və dünya xalqları içərisində fərqlənir. Bu xüsusiyyətlərdən ən yüksəyi mədəniyyətdir”. Heç şübhəsiz ki, o, yaxşı bilirdi ki, dövlətçiliyin əsasını mədəniyyət təşkil edir. Milli-mənəvi dəyərlərimizin beynəlxalq aləmdə tanıtılması mədəniyyətimizə verilən yüksək qiymətlə bağlı idi. T.Əfəndiyev haqlı olaraq aşağıdakıları qeyd edirdi: “Bu bir həqiqətdir ki, Azərbaycan mədəniyyətinin görkəmli xadimləri Heydər Əliyev dövründə olduğu qədər heç zaman tanınmamışlar. Heydər Əliyev mədəniyyətimizi yaradan onu inkişaf etdirən insanların əməyini yüksək qiymətləndirir, onların daim qayğısını çəkirdi. Azərbaycanın müqtədir sənətkarları sovet dövründə məhz Heydər Əliyevin qayğısı nəticəsində ən yüksək fəxri adlara layiq görülmüşdür... Ulu Öndərin mədəniyyət məsələləri ilə bağlı çıxışı həmin sahənin gələcək inkişaf proqramına çevrilirdi. Hansı sahədən danışırıdysa, elə hiss edirdin ki, bu sahənin mütəxəssisi, bilicisidir” (7). Materialın hazırlanması ilə bağlı mənbələrə, kitablara, sosial şəbəkələrdə yer almış nümunələrə baxıb, onlarla tanış olduqda bir daha Heydər Əliyevin Azərbaycan mədəniyyəti qarşısında böyük xidmətləri olduğunun şahidi oluruq. Odur ki, düşünürük ki, illər bir-birinin arxasınca gedib irəlilədikcə Heydər Əliyevin Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafına verdiyi töhfələr heç vaxt unudulmayacaqdır.

#### **Ədəbiyyat siyahısı:**

1. Ələkbərova N. Heydər Əliyev və müstəqil Azərbaycan mədəniyyəti siyasəti. “Xalq qəzeti”, 2014, 11 may, s.8
2. Əliyeva-Kəngərli G. Heydər Əliyevin mədəniyyət konsepsiyası // Heydər Əliyev və Azərbaycan mədəniyyəti. Elmi-praktiki konfransın materialları. Bakı, 5 may, 2016, s.24-30
3. Гашимли Г. О поэме «Гений Гейдара» // Сеидов М. Гений Гейдара. Поэма в десяти главах. Новосибирск, 2005, с.5-7
4. Milli-mənəvi dəyərlərin təbliğində kitabxanaların rolu (Tərtib et. N.Alışova. M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanası. Bakı, 2011, 85 s.
5. Novruzov T. Heydər Əliyev və ədəbiyyat məsələləri. Bakı, 2007, 400 s.
6. Сеидов М. Гений Гейдара. Поэма в десяти главах. Новосибирск, 2005, 258 с.
7. Əfəndiyev T. Heydər Əliyev fenomeni və milli mədəniyyətimiz. 2017, 17 dekabr. <https://525az>news>91065-heyde...>
8. Hacıyev G. Heydər Əliyev Azərbaycan mədəniyyətinin ən böyük himayədarı və qayğıkeşi.